

”Tjejer måste sluta skicka bilder”

En rapport om pojkar, nakenbilder,
relationer och åldersskillnader.

Peter Andersson för ECPAT Sverige

@ECPATSverige
Sankt Göransgatan 66
SE – 112 33 Stockholm
+46 (0) 8 598 920 00
info@ecpat.se
www.ecpat.se
www.dittecpat.se
www.ecpathotline.se
ECPAT Sverige, 2021

Författare

Peter Andersson, Fil. dr. i socialt arbete
och legitimerad psykoterapeut

Redaktör

Sophie Josephson, senior barnrättsutredare, ECPAT
Jonas Karlsson, utredare, ECPAT

Bilderna i denna rapport är genrebilder och
personerna på bild har ingen koppling till
innehållet eller citaten i rapporten.

ECPAT Sverige

ECPAT Sverige är en barnrättsorganisation som arbetar mot sexuell exploatering av barn. Det gör vi på flera sätt. Vi sprider kunskap om brottsligheten och förebygger så att barn och unga inte utsätts. Vi arbetar med opinionsbildning och påverkansarbete mot makthavare och vi samarbetar med myndigheter, företag och andra organisationer. Vi driver även ECPAT Hotline – en webbaserad anmälningssida, Föräldrahjälpen samt Ditt ECPAT, där barn och unga kan få hjälp, stöd och kunskap om nakenbilder, sexuella kränkningar, hot och övergrepp på nätet eller IRL. Sverige ingår i ett globalt ECPAT-nätverk med 121 organisationer i 103 länder.

Innehåll

Förord	4
Sammanfattning	7
Inledning	8
Pojkar 14–17 år: reflektioner om nakenbilder, relationer och åldersskillnad	12
Nakenbilder: en del av pojkars sexualitet	14
Utforskande och intimitet på nätet	16
Relationer och övergrepp: vems ansvar?	22
Diskussion	28

Förord

Denna rapport vänder sig till vuxna i barns närhet och syftar till att öka förståelsen för hur pojkar idag ser på relationer, sex och sexuella övergrepp i en digital kontext. När en talar om sexuella risker och övergrepp på internet hamnar fokus lätt på flickor och flickors utsatthet. Under arbetet med ECPAT Sveriges (ECPAT) rapport "Allt som inte är ett ja är ett nej" blev det dock tydligt att pojkar och flickor i stor utsträckning upplevde sexuella gråzoner, kränkningar och brott på internet på olika sätt.¹ Utgår vi från flickornas upplevelser riskerar vi att pojkar – både som utsatta och som någon som utsätter andra – osynliggörs. Därför är det viktigt att förstå pojkarnas perspektiv och i denna rapport lyfter vi därför pojkarnas röster. Detta är möjligt tack vare att barnen som besvarade ECPAT:s enkät "Nude på nätet" ofta delade sina åsikter och upplevelser i fritextsvar.

Mina vänner brukar visa mig bilder på tjejer men inget mer händer efter det. Jag bryr mig inte på det sättet om nakenhet, men det är fortfarande fel att "dela". (Pojke, 16 år)

Genom att förstå hur pojkarna resonerar i frågor kring nakenbilder, relationer, övergrepp och åldersskillnader ökar möjligheten att erbjuda pojkarna den hjälp och stöd de har rätt till. I rapporten, och i citatet ovan, blir det tydligt att pojkar ofta är osäkra på om de utsatts för ett brott men också när de själva utsätter någon annan för ett brott. Denna osäkerhet visar att vuxenvärlden måste skapa en dialog

med unga pojkar där de får hjälp att förstå sina egna och andras gränser. Detta kan inte ske utan att förstå deras perspektiv och hur normer formar deras agerande.

Detta är speciellt viktigt när vi i enkäten såg att pojkar i väldigt liten utsträckning kommer att söka stöd hos vuxenvärlden om någonting händer. I ECPAT:s föräldrapport "Vad föräldrar inte vet" såg vi också att föräldrar i lägre grad oroar sig för pojkars än flickors nätvanor.² I denna tystnad blir pojkarna ensamma i sina upplevelser och kan ha svårt att förstå när de blir kränkta eller kränker andra. Genom att ta del av pojkarnas berättelse kan vi få en ökad förståelse om hur vi kan bemöta pojkarnas erfarenhet på ett vis som visar att vi ser dem, bryr oss om dem och lyssnar på dem.

Ett stort tack till alla barn och unga som så modigt har delat med sig av sina erfarenheter och sin kunskap. Vi kommer att förvalta det förtroende ni har gett oss!

Anna Karin Hildingson Boqvist
Generalsekreterare ECPAT Sverige

¹ ECPAT, 2021.

² ECPAT, 2020.

”

**Utgår vi från flickornas
upplevelser riskerar vi att
pojkar – både som utsatta
och som någon som utsätter
andra – osynliggörs.**

”

**Utifrån pojkarnas
fritextsvar framstår
deras tillvaro på nätet
som starkt präglad
av en heterosexuell
manlig norm.**

Sammanfattning

Denna rapport bygger på pojkarnas fritextsvar i ECPAT:s enkät "Nude på nätet" som genomfördes i juni 2021. I enkäten svarade nästan 13 000 barn, varav nästan 6000 pojkar, på frågor som rörde sexuella gråzoner och övergrepp med koppling till internet. Pojkarna lämnade också drygt 800 fritextsvar.

En viktig utgångspunkt för rapporten är att internet idag är en viktig arena för barn och att det saknas en tydlig gräns mellan att vara online och offline. Detta innebär att mycket av barnens sociala umgänge sker på internet och att mycket av barnens sexuella utforskande sker digitalt. Detta upplevs som positivt av barnen, men medför också att barn riskerar att utsättas för eller själva utsätta andra för sexuella trakasserier och övergrepp. I denna rapport försöker vi spegla hur pojkarna förhåller sig till både det positiva och de problem som ett sexuellt utforskande på internet kan innebära. En speciell problematik är att nakenbilder som skickats i förtroende och för att bygga intimitet kan spridas till många människor utan avsändarens samtycke och bortom hens kontroll.

Utifrån pojkarnas fritextsvar framstår deras tillvaro på nätet som starkt präglad av en heterosexuell manlig norm där kontroll och aggressivitet premieras och den som blir utsatt i alla fall delvis har sig själv att skylla. Detta leder till svårigheter att se sig själv – och pojkar generellt – som offer för sexuellt våld och när pojkarna diskuterar risker sker detta ofta i anslutning till flickors beteende. Det blir också tydligt att pojkarnas tolkning av en kränkning delvis beror på hur etablerad en relation är och att det finns ett större ansvar att bete sig schysst inom en kärleksrelation än med någon en bara känner från internet eller har kortvariga sexuella interaktioner med. Det finns dock tydliga skillnader mellan flickor och pojkar i vad som är ett acceptabelt beteende i kärleksrelationer.

Pojkarnas tendens att lägga ett stort ansvar på den som utsätts gör att pojkar riskerar att själv utsätta andra utan att riktigt inse att de begår ett brott. I kontrast till flickorna finns det i pojkarnas fritextsvar väldigt liten problematisering kring hot, tjat eller andra former av påtryckningar för att få nakenbilder eller sex. Pojkarna lägger också ett förhållandevis stort ansvar på den som skickar nakenbilder om dessa sedan används för att skada avsändaren. Vad gäller åldersskillnader ser vi dock att både pojkar och flickor lägger ett stort ansvar på det yngre barnet att inte försätta sig i en situation där de kan utsättas för ett övergrepp. Ett område som delvis kontrasterar mot pojkarnas attityder i övrigt är de fall ett barn blivit utsatt av en vuxen. Här ligger sympatierna primärt hos det utsatta barnet och ansvaret på den vuxna förövaren. Detta är speciellt intressant, eftersom åldersskillnad problematiseras utifrån ett maktperspektiv när förövaren är vuxen men inte när det gäller barn av olika åldrar.

Pojkarnas svårighet att se sig själva som offer för sexuellt våld leder till att de förminskar allvaret i de berättelser där en pojke utsätts. Detta kan antingen bero på att offret har en annan sexuell läggning än heterosexuell eller att en pojke borde välkomna en sexuell interaktion med en flicka/kvinna. När vi vet att även pojkar utsätts för sexuellt våld på internet kan det vara svårt för de pojkarna att få sina erfarenheter validerade.

Inledning

Barn befinner sig idag i ett föränderligt samhälle med en ständigt pågående ström av information från olika medier. Den ökade användningen av digitala och sociala medier gör dem till aktiva deltagare och medskapare av offentligheten och det samhälle vi lever i.³ Distinktionen mellan "online" och "offline" vad gäller exempelvis nya interaktioner och nya relationer är någonting som ständigt omförhandlas och utmanas. Internet skapar också nya metoder att utsätta barn genom en ny form av digitalt våld.⁴ Samtidigt öppnar internet upp för nya sätt att utforska sin sexualitet på, vilket inte behöver vara negativt eller farligt.⁵

En konsekvens av digitaliseringen och den teknologiska utvecklingen är att det lokala och globala möts: det vill säga ungas lokalt levda liv influeras och filtreras genom globala händelser som nätet öppnar upp för. Detta ger avtryck vad gäller identitetsskapande, kanske särskilt vad gäller sexualiteten.⁶ Barnens fritextsvar ska därför i denna rapport förstås utifrån deras generationella position,

vilket gör att deras eventuella utsatthet skiljer sig åt från vuxnas.⁷ Det ska dock understrykas att barn och unga i förhållande till vuxna inte lever i totalt fristående världar, utan snarare att barndom och vuxenskap skapas och levs i växelverkan med flytande positioner och gränser.⁸ Vad gäller barn och ungas sexualitet uppfattar emellertid barnen potentiellt riskfyllt beteende på ett annat sätt än vad vuxna, exempelvis deras föräldrar, gör.⁹ Ett sätt att förstå denna diskrepans är att föräldrar inte riktigt hänger med vad gäller den nya teknologiska utvecklingen som många unga har fötts in i, trots att motsatsen ofta framhävs av vuxna.¹⁰ En potentiell konsekvens av detta blir att föräldrar med intentionen att skydda sina barn från fara istället reglerar deras internetanvändning på ett icke progressivt sätt, vilket kan leda till att barn utesluts från adekvata sociala arenor. Därtill verkar flickor i högre utsträckning vara medvetna om de risker som finns, samtidigt som föräldrar är mer involverade i flickors internetanvändning.¹¹

3 Hammarén & Hellman, 2016.

4 Bianchi et al, 2021; Hellevik & Överlien, 2016.

5 Stoilova, Livingstone & Khazbak, 2021; Livingstone & Mason, 2015.

6 Stoilova, Livingstone & Khazbak, 2021; Livingstone & Mason, 2015; Furlong, Woodman & Wyn, 2011.

7 Korkmaz, 2021a; Finkelhor 2007.

8 Korkmaz, 2021b.

9 ECPAT, 2021; ECPAT, 2020.

10 ECPAT, 2020.

11 ECPAT, 2021.

En konsekvens av digitaliseringen och den teknologiska utvecklingen är att det lokala och globala möts.

Barn är varje människa upp till 18 års ålder. Den tidiga barndomen är ofta förknippad med skyddslöshet, omognad och oskuldssfullhet, medan tonårstiden många gånger associeras med risk och brist på kontroll – distinktionen är dock beroende av faktorer som exempelvis kontext, kön och etnicitet.¹²

Rapporten tar avstamp från barndomssociologins centrala antagande om barndom och ungdom, samt dess innebörd som socialt konstruerade.¹³ På så sätt kommer hänsyn tas till ungas identitetsskapande i förhållande till att å ena sidan vara utsatt och å andra sidan utsätta andra. Det vill säga hur de positionerar sig själva och andra i relation till normerande diskurser, och däri konstruerar sin identitet, vilket stundom kan vara särskilt tydligt vad gäller de som blir utsatta för sexualbrott kontra de som utsätter.¹⁴ Rapporten aktualiserar således frågor rörande om, och i sådant fall hur, utsatthet

kommit på tal, vilket utrymme det får, hur utsattheten beskrivs i relation till annan social problematik, samt hur det relateras till den allmänna förståelsen kring sexuellt våld och utsatthet för sådant våld. En central aspekt i detta är hur barn och unga själva betraktar och berättar för sin omvärld vad gäller exempelvis sin sexualitet för vänner, föräldrar, syskon, lärare och idrottstränare, eftersom identitet och självuppfattning gestaltas narrativt, och specifikt i denna rapport: hur pojkar till exempel resonerar om att skicka eller be om nakenbilder, relationer och andra sexuella erfarenheter.¹⁵

¹² Alanen, 2001.

¹³ James, Jenks & Prout 1998; Alanen 1988.

¹⁴ Bamberg, 2004.

¹⁵ Ibid.

Så här har vi gjort

Under 2021 genomförde ECPAT en vinjettbaserad enkät. En vinjettbaserad enkät innebär att barnen får reflektera och förhålla sig till berättelser om sexuell utsatthet på nätet. Både berättelserna och svaren baseras på vad andra barn tidigare berättat för ECPAT om sina upplevelser och förhållningssätt.

Enkäten består av 17 korta berättelser, 6 för barn 10–13 år och 11 för barn 14–17 år, om utsatthet och sexuella gråzoner på internet. Det individuella barnet slumpades till maximalt tre av dessa.

12 836

unika svar där varje barn anonymt har svarat på minst en berättelse.

Totalt inkom 12 836 unika svar där barnet svarat på minst en berättelse och totalt har dessa barn svarat på 23 846 berättelser. Av dessa har 1504 gett minst ett fritextsvar och totalt finns det 2239 fritextkommentarer till berättelser.

23 846

berättelser har barnen i enkäten svarat på.

Utöver detta har 1463 barn svarat på frågor om brottsutsatthet och 168 barn har delat en egen upplevelse. Undersökningen har framför allt nått barn i åldrarna 15–17 år, drygt 70 procent av de som svarade befann sig i det åldersspannet. Drygt hälften,

55 procent av de som svarat, definierar sig som flickor, 41 procent definierar sig som pojkar och drygt en procent som icke-binära. De övriga barnen vill inte svara på frågan om könsidentitet eller svarar annan. Flickor och icke-binära svarar oftare på flera frågor samt lämnar fler och längre fritextsvar.

Totalt bygger denna rapport på ett urval av de 840 fritextsvar som pojkarna lämnat. Det analytiska förandet avseende pojkarnas fritextsvar är influerat av Riessman och Lieblich et al.¹⁶ beskrivningar av narrativ tematisk analys. Tematisk analys är en metod som handlar om att identifiera mönster i datamaterialet, vilket mer konkret görs genom att empiriska observationer (i detta fall pojkars fritextsvar) kodas, kategoriseras och avslutningsvis tematiseras med stöd av valda fritextsvar. Initialt genomfördes en övergripande kodning av alla pojkarnas fritextsvar, i detta steg identifieras 58 övergripande rubriker. I nästa steg kondenserades dessa 58 rubriker till överordnande kategorier, 14 kategorier identifierades. I det tredje steget skapades tre teman utifrån de 14 kategorierna. Den övergripande tematiseringen består sedermera av 34 utvalda fritextsvar, vilka valts ut på grund av sin typiska karaktär.

¹⁶ Riessmann 2008 och Lieblich et al, 1998.

De valda fritextsvaren förkroppsligar temats essentiella huvuddrag på olika sätt.¹⁷ Den analytiska tanken är därmed att förena form och innehåll. Det vill säga att både fokusera på vad som berättas och på hur det berättats. I en berättelse är form och innehåll varandras förutsättningar och i analysen har fokus därför främst varit på det manifesta innehållet, ej sökandet efter latent mening.¹⁸ Genom ett växelvist fokus på form och innehåll skapas möjligheten att se mönster och etablerandet av en djupare kunskap kring det studerade fenomenet. Målet är att försöka urskilja företeelser, kännetecken och implikationer som ej tidigare har uppmärksammats eller som inte i någon större utsträckning har uppmärksammats. Den tematiska analysen innehåller följaktligen reflexiva moment där forskarens subjektivitet ses som en resurs i det analytiska arbetet. Det handlar på så sätt inte om att följa statiska steg i det analytiska arbetet.¹⁹

I "Allt som inte är ett ja är ett nej", den första rapporten som baseras på data från enkäten, undersöktes barns erfarenhet av sexualbrott på nätet och de strategier de använder sig av när de utsätts.²⁰ I den rapporten konstateras det att flickor i högre grad än pojkar är utsatta för sexualbrott, men också att pojkars och flickors strategier och attityder vid sexualbrott skiljer sig åt. Ett annat resultat var att pojkar och män var de som oftast utsatte flickor för sexualbrott och att det var vanligt att den som utsatte ett barn för ett sexualbrott var ett annat barn.

Här följer nu en djupdykning avseende de äldre barnens fritextsvar i åldern 14–17 år med fokus på pojkarna. Pojkarnas fritextsvar består av

en variation, vilket omfattar allt från att deras fritextsvar bara innehåller ordet "nej" (det vill säga de vill inte ge något fritextsvar) till kortare berättelser där de resonerar kring vinjetten, till egna erfarenheter och till redogörelser för vänners erfarenheter. I denna rapport förstås deras fritextsvar utifrån begreppet "small stories".²¹ Berättandet (i detta fall i form av skrift) förstås som en del av individens vardagliga kommunikation samt att berättandet är socialt situerat vilket betyder att berättelser och identitet formas av de sammanhang i vilka de berättas, i detta fall på nätet.

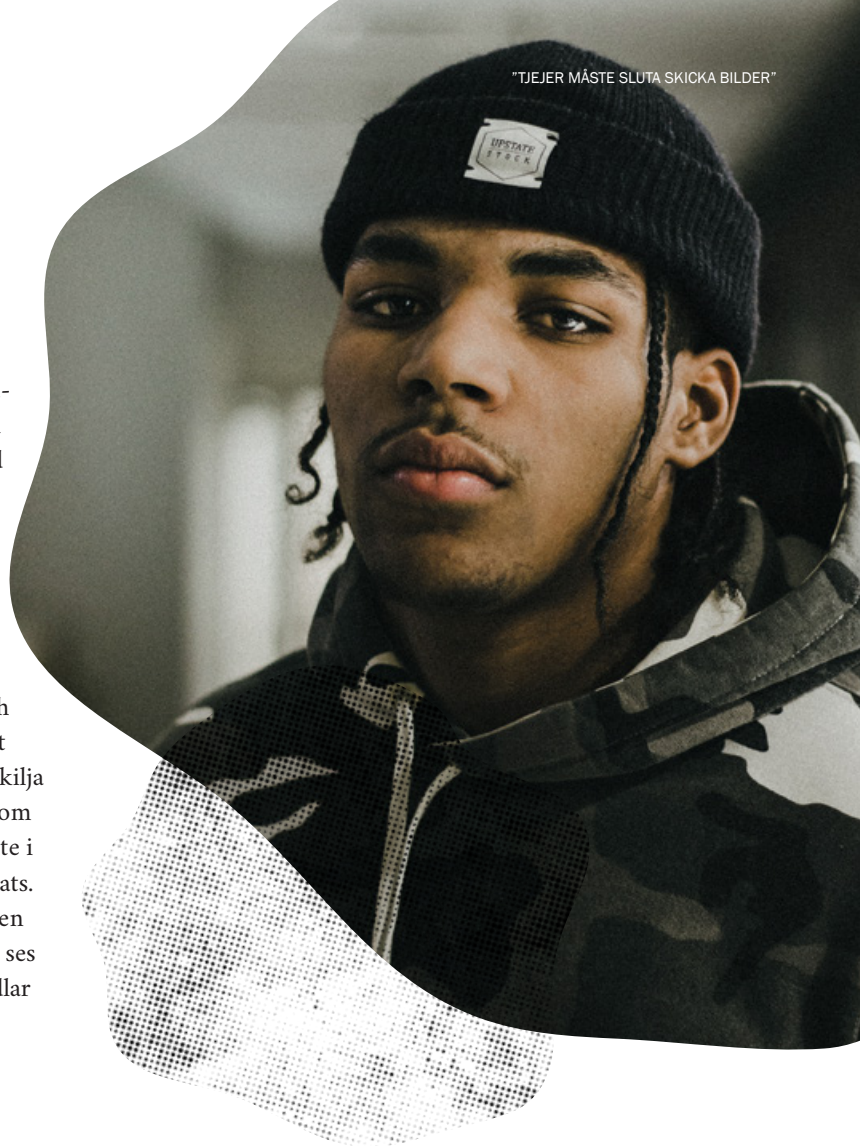
17 Dalen, 2015.

18 Lieblich et al, 1998.

19 Braun & Clarke, 2020.

20 ECPAT, 2021.

21 Bamberg, 2006.

Pojkar 14–17 år: reflektioner om nakenbilder, relationer och åldersskillnad

I många sammanhang, som inom populärkulturen, idrottsvärlden och det mediala landskapet, skapas maskulinitet ofta som en norm. Inom forskningen pekars det på fenomenet "male space": män och pojkar är fria att till exempel prata om sin sexualitet medan kvinnor och flickor inte är det på samma sätt.²² I linje med det pekar Lindroth, Löfgren-Mårtenson och Månsson på att flickor döms hårdare av både pojkar och flickor.²³ I denna rapport får vi ta del av unga pojkars tankar och idéer, främst vad gäller relationer, att skicka nakenbilder och sexualitet. Barn och ungas utvecklingsprocess är påverkad av olika sociala och kulturella normer,

Kanske är det möjligt att tala i termer av ett paradigmskifte vad gäller sättet att betrakta sexualiteten på.

deras föräldrars utforskande såg ut, utifrån den teknologiska utvecklingen. Kanske är det möjligt att tala i termer av ett paradigmskifte vad gäller sättet att betrakta sexualiteten på, avseende till exempel fysisk närvaro.²⁴

normer som till exempel kretsar kring kroppsideal och sexuell läggning, där heterosexualitet utgör en tydlig norm, vilket är tydligt i detta material. Det är emellertid viktigt att poängtera att sättet som unga i dag utforskar sin sexualitet på skiljer sig från hur exempelvis

Material som har behandlats inom ramen för denna rapport präglas på en övergripande nivå av tre grundläggande aspekter: För det första återspeglar ungas fritextsvar att det finns en stark heterosexuell norm, en skulle kunna säga att en traditionell heterosexuell maskulinitet både implicit och explicit görs till norm i detta material. Det kommer till exempel till uttryck genom meningar (fritextsvar) som: *varför i helvete försöker ni normalisera att vara bög? Nudes och liknande skickas mellan pojkar och tjejer*. Det är dock vanligare förekommande att homofobi uttrycks mer kortfattat, i stil med att homosexualitet är "fel" eller "äckligt". För det andra, i vinjetterna som explicit innehåller personnamn med icke-etnisk svensk klang återkommer upprepade rasistiska kommentarer i stil med "åk hem" och "jävla invandrare", och för det tredje: materialet återspeglar också någonting som vi redan vet: pojkar står för den stora delen av övergrepp. Det är pojkar som i högre utsträckning ber om nakenbilder och som sprider nakenbilder vidare. I forskningslitteraturen beskrivs tydliga riskgrupper vad gäller sexuell utsatthet (ofta flickor), på så sätt beskrivs samtidigt (unga) pojkar som en riskgrupp för att potentiellt utsätta andra för sexuella övergrepp, vilket är viktig kunskap vad gäller preventiva insatser.²⁵ Det finns samtidigt också berättelser (fritextsvar) i materialet där pojkar beskriver att äldre flickor utsatt dem för sexuella övergrepp.

22 Bamberg, 2004.

23 Lindroth et al, 2012.

24 Se t.ex. prejudikat från HD (B 4072-21, B 4645-21) vad gäller våldtäkt och utsatthet för sexuellt våld.

25 Se t.ex. Stoilova, Livingstone & Khazbak, 2021.

När svaren analyseras vidare kan vi dela upp dem tematiskt och visa hur pojkarnas resonemang utvecklas och problematiseras inom ramen för den heterosexuella manliga normen. Resultatet åskådliggörs genom tre teman:

- **Nakenbilder: en del av pojkars sexualitet?**
- **Utforskande och intimitet på nätet²⁶**
- **Relationer och övergrepp: vems ansvar?**

Dessa teman tar sin utgångspunkt i 6 av de 17 vinjetter som fanns med i enkäten "Nude på nätet".²⁷ Det är värt att betona att det inte är vattentäta skott mellan dessa teman, utan att de stundom går in i varandra, och på samma sätt kan deltagarnas berättelser passa flera teman. Det vill säga ett tema är inte nödvändigtvis beroende av kvantifierbara mått, utan kan förstås som att fånga något viktigt i materialet i förhållande till rapportens syfte, genom att det representerar en viss nivå av mening eller mönster i förhållande till det övergripande materialet.

26 Består vidare av två underteman: Riskmedvetenhet och Motiv till att skicka nakenbilder.

27 ECPAT, 2021.

Nakenbilder: en del av pojkars sexualitet

I den här rapporten används termen "nakenbilder" för att beskriva nakna och/eller sexuella bilder, filmer och/eller avklädda bilder som barn och unga tar på sig själva frivilligt eller under hot, press och tvång. Den nya teknologin öppnar upp för nya sätt att utforska sin sexualitet på vilket kan innebära att barn och unga ägnar sig åt beteenden som vuxna anser vara riskfyllda som att skicka nakenbilder till varandra, ha sex med varandra över nätet eller träffa personer de lärt känna över nätet. Det är viktigt att komma ihåg att risk inte nödvändigtvis är liktydigt med skada och det är den senare som är viktigt att undvika.²⁸ Barn och unga har en annan syn på den personliga integriteten på internet än vad vuxna har, vilket kan leda till att ett beteende som exempelvis att skicka nakenbilder uppfattas på olika sätt av vuxna och barn.²⁹ Internet erbjuder inte bara olika typer av sexuellt innehåll, utan ger också individen möjlighet att utforska sådant material som tidigare, av olika anledningar, begränsats. Distinktionen mellan "online" och

"offline" vad gäller exempelvis nya interaktioner och nya relationer är också någonting som ständigt omförhandlas och utmanas.

Inom forskningen talas det om "sexting" som definieras enligt att ett sexuellt innehåll delas, antingen i text eller bild/film med hjälp av ny teknologi (t.ex. mobil/surfplatta).³⁰ En vanlig form av sexting mellan barn och unga är att skicka nakenbilder till varandra.³¹ Nakenbilder som unga tar av sig själva och sparar i sin mobil, eller skickar frivilligt till någon om hen vill ha dem och de är ungefär lika i ålder är inte olagligt. Att skicka nakenbilder, så kallade nudes, har ungefär hälften av alla unga mellan 10 – 17 år gjort.³² Forskningsmässigt är detta fenomen i sin linda,³³ men det är ett fenomen som under de senaste åren har blivit vanligare bland unga och i forskningen finns det både studier som pekar på att skicka nakenbilder kan bidra till psykisk ohälsa och studier som inte sett något sådant samband.³⁴

28 Livingstone & Mason, 2015; ECPAT, 2021.

29 Livingstone & Stoilova, 2019.

30 Chalfen, 2009.

31 En nakenbild behöver inte nödvändigtvis vara helt avklädd utan används här för att definiera bilder som är lättklädda, upplevs som vågade eller på annat vis signalerar en sexualiserad kropp.

32 ECPAT, 2021.

33 Bianchi et al, 2021; Patchin & Hinduja, 2019; Stanley et al, 2018.

34 ECPAT, 2021.

I rapporten "Allt som inte är ett ja är ett nej" åskådliggörs ungas syn på detta fenomen, vilket ofta är att det är någonting oproblematiskt och ett sätt att utforska sin sexualitet på.³⁵ Det ser vi särskilt i pojkar-
nas svar. Hos flickorna ser vi att utforskandet ofta vävs samman med en oro för

att bilderna på något vis ska missbrukas. Det är ofta i stark kontrast mot vad vuxna tänker om detta fenomen samt hur det har kontextualiserats i forskningslitteraturen, där barns röster ofta saknas vad gäller deras uppfattning om att skicka nakenbilder utifrån ett relationellt perspektiv.³⁶ Här ser vi två exempel på hur det beskrivs på ett förhållandevis vardagligt sätt:

Det var rätt oskyldigt. Det var bara att adda några på snapchat ungefär. Både jag och den andre

” Vi snapade lite och hon var rätt snygg och jag var kåt och tydligen hon också så hon började skicka lite små sexiga bilder och jag med, sen blev det bara naknare och naknare.

*(tjejen) var intresserade av bilder på varandra (nudes). Det fortsatte ett lite tag sen försvann den personen och vi tog bort varandra. Det var ett flertal gånger.
(Pojke, 15 år)*

Vi snapade [kommunicerade via Snapchat] lite

och hon var rätt snygg och jag var kåt och tydligen hon också så hon började skicka lite små sexiga bilder och jag med, sen blev det bara naknare och naknare. (Pojke, 15 år)

Vidare utsätts också barn för hot och tjat för att framtvinga nakenbilder eller sexuella handlingar.³⁷ Det äger ofta rum inom ramen för en existerande kärleksrelation eller vänskapsrelation. Det innebär att barnet i mindre utsträckning utsätts av en för denne okänd person även om detta också sker.³⁸

³⁵ ECPAT, 2021.

³⁶ Stoilova, Livingstone & Khazbak, 2021.

³⁷ Wolak et al, 2018.

³⁸ Stoilova, Livingstone & Khazbak, 2021.

Utforskande och intimitet på nätet

Unga personer skickar nakenbilder av olika anledningar och i de flesta fall sker detta frivilligt och i samförstånd. I pojkarnas fritextsvar träder olika bilder fram, men det handlar bland annat om sexuellt utforskande och bekräftelse men också hot och olika former av tjat. Det är dock tydligt att pojkar problematiserar skickandet under olika former av påtryckningar i lägre grad än flickor och i princip aldrig när det gäller att skicka själv.

På samma vis är det väldigt få svar hos pojkarna som nämner att de fått oönskade nakenbilder vilket är vanligt bland flickorna. Överlag ses skickandet av bilder som något som pojkarna inte uppfattar som särskilt hotfullt för egen del. Följande tema består av två underteman:

- **Riskmedvetenhet**
- **Motiv till att skicka nakenbilder**

Riskmedvetenhet

Utifrån fritextsvaren verkar det vara ganska vanligt att unga skickar bilder med sexuellt innehåll till relativt nya bekantskaper eller om de är i en kärleksrelation, men skälen varierar, till exempel utifrån en önskan om att få tillbaka en nakenbild eller som ett sätt att ha sex på i en relation. Det är tydligt att unga i sina fritextsvar rekommenderar att den som tar nakenbilden inte ska visa sitt ansikte, utifrån egen eller vänners erfarenhet, om barnet skickar till någon hen inte känner så bra.³⁹ Det finns också en tendens i materialet att barnen explicit skriver i sina fritextsvar att barn inte ska skicka "nudes". Det vill säga: det verkar finnas en viss försiktighet (riskmedvetenhet), vilket också stöds i forskningen.⁴⁰ En vinjett som söker belysa detta kring hur nakenbilder sprids är denna:

Kim är ny i skolan och där träffar han Filip. De börjar prata och skriva till varandra och efter ett tag börjar de prata om sex. Kim frågar om Filip vill ha en nude och Filip svarar ja så Kim skickar. Filip blir tyst. Filip har screenat bilden. När Kim vakna på morgonen är allt kaos. Han har fullt av mess från kompisar som sett bilden. Värst av allt är ett mess från Filip som skriver att han bara drivit med honom.⁴¹

Så här skriver två unga utifrån denna vinjett som handlar om att en nakenbild sprids vidare, där riskmedvetenheten betonas på olika sätt:

Skulle varit mer försiktig, viktigt att lita på den en skriver med och att en måste vara säker på att den andra också vill. (Pojke, 15 år)

Kim är ganska korkad, vad trodde killen skulle hända? Få ligga? Nej, hans eget fel att gå på det. (Pojke, 16 år)

Försiktighet, att lita på den andra (risk för spridning) samt att den andra vill ha nakenbilder är återkommande aspekter som lyfts fram i fritextsvaren när det handlar om nakenbilder. Utifrån samma vinjett hittar vi också detta fritextsvar:

Jag tycker att Filip är riktigt vidrig som gör detta, helt ärligt. Verkligen inte ok. Dock tycker jag att Kim skulle väntat att skicka nudes tills de kände varandra mer.

När man är ung så är det lätt att bli väldigt exalterad och ta impulsiva beslut. Vi har alla varit där. Men skulden är på Filip. Han har tydligen ingen aning om hur man kan förstöra för någon annan. Sprid inte andras nudes och lura inte folk när det handlar om känslor! (Pojke, 17 år)

Här blir det tydligt att pojken inte tycker det är okej att sprida andras nakenbilder, samtidigt som försiktighet åter betonas: vänta med att skicka nudes tills de känner varandra. Författaren till detta fritextsvar är 17 år, och förklarar skickandet med ungdomlig impulsivitet, vilket riskerar att tona ner innebörden och allvaret i att nakenbilder sprids (jfr. bagatellisering av en risk ökar ofta med hotets omfattning). Vi ser också att fler flickor än pojkar uppger att de har erfarenhet av att vara i Kims situation.

39 Jämför Patchin och Hinduja (2019) vad gäller rekommendationer vid sexting.

40 Svedin et al, 2021.

41 ECPAT, 2021.

Ett återkommande tema hos pojkarna som nästan helt saknas hos flickorna när det kommer till att skydda sig är att byta bilder med varandra. Utifrån fritextsvaren blir det tydligt att vissa pojkar upplever att om båda personerna i en interaktion skickar bilder har både också samma typ av material och därmed har ett trovärdigt hot visavi motparten om denne skulle sprida bilderna. Ett annat skäl till att byta bilder är att det är mer rättvist. Nedan ser vi ett sådant exempel:

Vi höll på via nätet bara och så blev det att hon skicka, så skicka jag tillbaka för att det inte ska bli orättvist. (Pojke, 17 år)

” Vi höll på via nätet bara och så blev det att hon skicka, så skicka jag tillbaka för att det inte ska bli orättvist.

Vad som anses vara risker varierar över tid, mellan kulturer och inom en kultur. Tidigare studier visar att skicka nakenbilder bland unga är normaliserat och att det nya digitala landskapet

öppnar för nya sätt att undersöka både intimitet och sexualitet.⁴² Även om det är vanligare att flickor upplever tjat eller hot för att skicka nakenbilder innebär det inte att det inte också drabbar pojkar. En av vinjetterna handlar om en äldre flicka som tjar till sig nakenbilder av en pojke:

Alexander går i ettan på gymnasiet och under corona har de inte haft undervisning i skolan. Det är tråkigt för tidigare brukade Alexander hänga med en grupp pojkar, men under pandemin känner han sig utanför. Han börjar hänga mer på nätet och där träffar han Amy som är några år äldre. Hon är snäll och rolig och

säger att han är fin och smart vilket känns bra. De kan prata om allt trots att hon är äldre. En dag skickar hon en nude till Alexander och sedan frågar hon om han kan skicka nudes. Alexander säger först nej, men hon fortsätter att tjata på honom och till slut säger han att han ska skicka en. Han skickar den men ångrar sig nästan genast. Hon vet var han går i skolan och det vore grymt pinsamt om hon spred den vidare. Hon skriver att han är snygg och frågar om han kan få en till, men han säger nej och loggar ut.⁴³

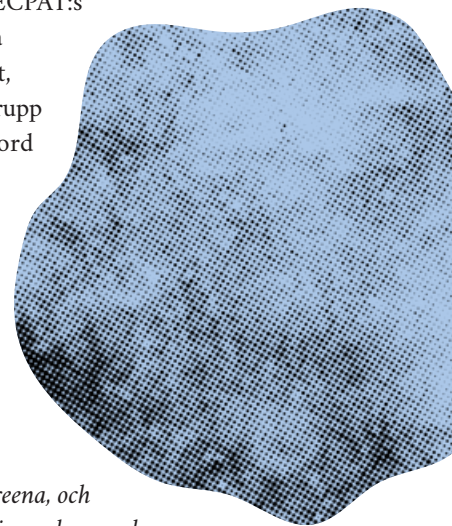
I fritextsvaren till denna vinjett stöter vi på idéer som att en kille ska vara glad om en tjej ber om nakenbilder, att det är skumt att flickor ber om nakenbilder samt den återkommande aspekten: ”skyll dig själv”. Alexanders oro förklaras också utifrån aspekter rörande homofobi. Genomgående i detta tema är att en får skylla sig själv om det händer något negativt efter det att en skickat en nakenbild på sig själv. Hot, tjat och att bli pressad till att skicka nakenbilder problematiseras inte i någon större utsträckning av pojkarna. En potentiell utsatthet för sexualbrott riskerar på så sätt att täckas över, vilket har paralleller till att skylla på brottsoffret vid exempelvis en våldtäkt (”hon sa inte nej...”). Tittar vi på flickornas fritextsvar till vinjetten ovan ser vi delvis helt andra narrativ där ord som ”tvingad”, ”pressad” och ”tjat” i större omfattning problematiseras. Det framkommer också i flickornas fritextsvar att de har en helt annan erfarenhet av att bli pressade och hotade till att skicka nakenbilder, vilket belyser en större utsatthet vilket också syns i hur många flickor respektive pojkar som säger sig ha erfarenhet av situationen. Nästan sex av tio flickor känner igen sig i situationen jämfört med en av fyra pojkar. Så här skriver en flicka utifrån vinjetten:

42 Se t.ex. Stanley et al, 2018; Svedin et al, 2021 och Patchin och Hinduja, 2019.

43 ECPAT, 2021.

Händer HELA tiden! Oftast att pojkar tjarar och dessutom sprider bilderna, men händer säkert också att det är tjejen som tjarar, bara det att det inte blir en big deal då eftersom det av någon anledning är helt socialt accepterat att pojkar skickar nudes vilket gör att det inte brukar påverka deras liv och omgivning så värst mycket även fast det kan kännas jobbigt självt. Men när det händer tjejer kan det förstöra flera år för oss. Kompisar som lämnar, folk som snackar. En ses som äcklig. (Flicka, 16 år)

Det är också värt att betona att pojkar som identifierar sig som HBTQI+ i ECPAT:s enkät drabbas i ungefär samma utsträckning som flickor av hot, tjar och utpressning. Det är en grupp som systematiskt blir osynliggjord som brottsoffer på grund av heteronormativa föreställningar om vilka som riskerar att utsättas på nätet.

Motiv till att skicka nakenbilder

Bianchi och kollegor beskriver tre olika motiv till att unga skickar nakenbilder: sexuella syften (önskan om att uttrycka sig sexuellt och utforskande), instrumentella/aggressiva intentioner (sexuell exploatering/hot, önskan om att få något mer) eller kroppsstärkande/bekräftande motiv (önskan om feedback).⁴⁴ Det är vanligare att flickor skickar avklädda bilder/filmer i jämförelse med pojkar.⁴⁵ Det är dock oklart i vilken utsträckning dessa bilder skickas efter tjar, hot eller andra påtryckningar. I detta material hittar vi fritextsvar som knyter an till alla tre nämnda motiv, och vanligast är att det i fritextsvaren antyds att nakenbilder skickas utifrån sexuella syften. Här kommer ett par sådana exempel:

Träffade en tjej på en app som heter yubo. Basically bara tinder utan åldergräns (fucked, jag vet). Tjejen gick med på att byta bilder, och det var inte några problem. Eftersom vi bara kände varandra online blev det inga konsekvenser. (Pojke, 15 år)

Oj fan, en random person adda mig. Hon ville ha nudes, jag sa att hon får skicka först (säkerhetsåtgärd),

hon gjorde det, bad om att inte screena, och verkande mänsklig. Vi prata aldrig med varandra igen. Inga ansikten, inga namn. (Pojke, 16 år)

Ett sätt att förstå detta på är att det å ena sidan finns en försiktighet med att skicka nakenbilder, men att det å andra sidan också är något vardagligt över det. Det ska ej förstås som antingen eller, snarare ett beteende på ett kontinuum, där möjligtvis en initial försiktighet övergår till något som blir normaliserat, vilket stundom kan göra det svårt för unga att avgöra när någon går över gränsen eller när en brottslig handling sker. Aspekten av kön är också viktig att kritiskt reflektera kring här: pojkar upplever inte hot, tjar och press på att skicka nakenbilder i samma omfattning som flickor gör. Samtidigt finns det exempel på hur det oreflekterade skickandet av nakenbilder kan få oanade konsekvenser, vilket åskådliggörs i en växelverkan mellan försiktighet och normalisering:

Min kompis kände sig snygg och skickade en bild till sin kille, men råka skicka den i en gruppchat och den spreds över hela skolan. (Pojke, 15 år)

⁴⁴ Bianchi et al, 2021.

⁴⁵ Svedin et al, 2021.

Jag tycker att en människa ska aldrig skicka sånt för att få kontakt med den andra personen. Killen kan kanske vara mer hotfull mot den andra personen och det kan hamna i dåliga situationer. Tjejer måste sluta skicka bilder på det sättet för att en vet aldrig vad som kan hända i framtiden. (Pojke, 17 år)

Det en skickar på internet ska en alltid ha i baktanke att det finns alltid kvar på internet, men det sprider så otroligt mycket hormoner i kroppen så en tänker inte sig för just i stunden. (Pojke, 16 år)

Det är också tydligt att det framförallt är flickor som ska vara försiktiga med att skicka nakenbilder enligt pojkarna. Det finns dock likheter i hur de resonerar i den första vinjetten där en pojke skickade till en annan pojke och bilden sprids. Det kan kanske tolkas som att pojkarna snarare har svårt att förstå att det också kan finnas risker för heterosexuella pojkar. Trots att den övergripande tendensen i materialet är att nakenbilder skickas med sexuella syften,⁴⁶ finns det flera fritextsvar bland pojkarna som också knyter an till motivet som handlar om hot:

Min flickvän blev tidigare lurad av en kille som hade skrivit med henne ett tag. Hon trodde att de älskade varandra och killen bad ofta om nudes, men så fort hon hade skickat en så tillät killen henne inte att sluta. Han sa att om hon sluta skulle han sprida bilderna till hennes familj och vänner. (Pojke, 17 år)

Jag har blivit mordhotad ett par gånger och blivit hotad med att min familj skulle dö om jag inte skickade bilder. Enklaste sättet att få tyst på de var att hitta deras IP adress och skicka den till de (Pojke, 16 år)

Jag har själv inte upplevt så mycket sånt på nätet men jättemånga om inte alla av mina tjejvänner har fått bild på en killes könsorgan utan att de ville vilket är hemskt. Jag tycker verkligen pojkarna borde fatta att tjejer inte vill se det och bättra sig. Ibland tycker jag inte om att vara kille för hur en del män och pojkarna behandlar tjejer. (Pojke, 16 år)

Vid sidan av att skicka nakenbilder i sexuella syften eller för att en hotas förekommer det också att barn säljer nakenbilder av sig själva. En av vinjetterna belyser den aspekten:

Charlie är sjutton år och går på gymnasiet. Hon är less på att inte ha några pengar och inget jobb. Hennes mobil är dålig och batteriet tar slut för fort. Hennes föräldrar säger bara att de inte kan hålla på och köpa ny mobil. En kompis tipsar henne om en man som hon känner på nätet som köper bilder. Hon säger att han inte är något äckel och att han betalar bra. Det enda hon behöver göra är att ta en nude så skickar han tusen spänn. Hon säger att hon aldrig fotar sitt ansikte och att hela nätet är fullt av nakenbilder så vem bryr sig. Charlie lägger till gubben och han dm:ar henne och frågar om hon vill sälja en nude och få betalt över swish. Han säger att hon får mer om hon visar sitt ansikte.⁴⁷

⁴⁶ Jämför Bianchi et al, 2021.

⁴⁷ ECPAT, 2021.

I fritextsvaren kopplat till denna vinjett träder å ena sidan en oberördhet kopplat till "lätta pengar" fram, men å andra sidan finns det olika former av problematiseringar kring risker och hur materialet används i materialet. Vi ser också att mindre än var tionde pojke faktiskt har erfarenhet av situationen jämfört med nästan var tredje flicka. Det finns inte en entydighet i svaren kopplat till risker eller att det skulle vara ofarligt. Fritextsvaren nedan belyser denna variation:

Tvärnajs med 1000 spänn bara sådär, ta inte med ansiktet och så skaffar du ett nytt sim och ett nytt swishnummer så kan det inte kopplas till dig, fett enkla pengar och är en försiktig och gör det rätt så kan inget kopplas till att det är du.
(Pojke, 16 år)

Fett enkla pengar och är en försiktig och gör det rätt så kan inget kopplas till att det är du.

Ovan lyfts det fram att det är "enkla pengar", men samtidigt betonas det att en ska vara försiktig. Åter ger unga uttryck för att det är en balansgång, men samtidigt finns andra röster:

Om personen vill sälja sin kropp och är medveten av konsekvenserna av att sälja den till nån random kille på nätet så gör väl hen hur hen vill, men jag skulle inte gjort det. Vill inte att mina bilder läggs upp och att min adress osv riskerar att läckas, vill ju inte öka risken för att utsättas för till exempel sexualbrott. Om hon vill sälja sin kropp borde hon göra det till ett proffsigt företag istället för nån random kille på nätet. (Pojke, 16 år)

I utdraget ovan används den egna personen som en tydlig utgångspunkt, "jag skulle inte göra det", samtidigt återkommer detta kring råd/tips: det vill säga om du ska sälja bilder ta då hjälp. Ett tredje exempel är utdraget nedan där individens autonomi

betonas, samtidigt som det poängteras att detta inte är en långsiktig lösning på något.

Många grabbar brukar pressa andra tjejer med just det här "sälj bilder på nätet" "Skaffa onlyfans". Jag tycker personligen att individen själv absolut får göra som den vill, men hen borde vet att det finns många andra vägar att gå. En långsiktig lösning är det inte, och att tänka långsiktigt är allt den bättre lösningen.
(Pojke, 15 år)

Tittar vi på flickornas fritextsvar utifrån denna vinjett blir det tydligt att många fått erbjudanden (och blivit tjatade på) om att sälja nakenbilder. Vidare finns det en variation

i fritextsvaren hos flickorna: en kan tjäna pengar, det är en risk, det är äckligt samt att de ger varandra råd och tips. Nedan ser vi två olika fritextsvar från flickorna:

Det finns såklart många risker med att sälja nudes till äldre män, vissa säger att de ska betala men blockar efter en skickat ett visst antal bilder, vissa försöker få en att träffas istället för att få pengar och vissa kommer spara bilderna och då finns det en risk att dem sparas. Det finns vissa män som är generösa och swishar bra summor och är pålitliga men är en inte bekväm med att visa upp sin kropp på de viset så ska en absolut inte göra de. (Flicka, 17 år)

Jag skickade för att bli av med tjetet som var hela tiden men det slutade inte där då. Utan fler och värre bilder och videor skulle skickas för samma summa. Men till sist så jag ifrån. Visst han fattade inte så han våldtog mig istället och jag vågade inte säga till någon för jag skämdes. (Flicka, 16 år)

Relationer och övergrepp: vems ansvar?

I enkäten finns det flera olika typer av scenarion och relationerna mellan personerna i vinjetterna varierar. I vissa vinjetter beskrivs slumpmässiga och/eller kortvariga kontakter medan det i andra vinjetter handlar om längre kärleksrelationer. Pojkarnas tolkning av vad en handling innebär skiljer sig åt beroende på vilken relation parterna har. Med en kärleksrelation följer ett större ansvar för att hantera exempelvis nakenbilder på ett mer försiktigt vis. Detta uttrycks bland annat av en pojke som skriver: *"Är hon din tjej, sprid ej"* (Pojke, 17 år). Pojkarna uttrycker ändå att det kan vara riskabelt att skicka bilder för att det skyddet ibland försvinner när relationen tar slut. I flera av de vinjetter som unga fick svara på blir det tydligt att de på olika sätt söker resonera kring

hur en kärleksrelation bör vara – vad är okej och inte okej när en är i en relation?⁴⁸ En av enkätens vinjetter belyser svartsjuka och nudes (nakenbilder) i en tonårsrelation:

David är ihop med Mia som går i åttan. Mia var ihop med Ahmed tidigare. David är svartsjuk och blir arg när han tänker på Mia och Ahmed⁴⁹. De bråkar om det ibland. En kväll när David kollar genom Mias mobil skickar Ahmed en nude. David blir rasande, screenar bilden, skickar den vidare till sin egen mobil och stormar ur rummet. Han hör hur Mia ropar efter honom. Han åker hem och tänker att han ska skicka bilden till Ahmeds familj och vänner.

48 Se vidare Korkmaz 2021b som pekar på att våld i ungas kärleksrelationer är ett negligerat område.

49 Många av fritextsvaren i denna vinjett bär spår av rasistiska kommentarer.

Till skillnad från de tidigare vinjetterna känner nästan en lika stor andel pojkar igen sig i berättelsen som flickor. Det finns en variation i fritextsvaren kopplat till denna vinjett mellan att det är allas fel, Mias fel, Ahmeds fel till att det är Davids fel samt fritextsvar som pekar på att Davids reaktion är överdriven. Den övergripande tendensen i fritextsvaren är emellertid att det är Ahmed som gjort fel. Så här kan det se ut när skulden fördelas mellan olika parter:

Jag tycker det är fel av alla egentligen, för man ska kanske inte ha kvar sitt ex på snap eller vart det är. Sen så ska man ju inte skicka nakenbilder till nån som inte bett om det eller om du har fått tillåtelse av den personen att skicka till sen så ska man ju inte heller sprida bilden bara för att han skickade den, så helt enkelt tycker jag att det var fel av alla. (Pojke, 15 år)

Pojken som gav fritextsvaret ovan menar å ena sidan att en kanske inte ska ha kvar sin tidigare partner på sociala medier (Snapchat), men å andra sidan poängterar att en inte ska skicka nakenbilder till någon som inte bett om det. Problematiken som vinjetten åskådliggör tenderar att tappas bort med ett sådant resonemang, eftersom utgångspunkten som skapas blir att flickvännen borde tagit bort sitt ex från sociala medier, för då skulle detta inte hänt. Två exempel där flickvännen används som orsaksförklaring på ett mer explicit sätt ser vi nedan:

Man vet ju aldrig hur det känns för David förutom om man är själv kär. Mia borde inte ha Ahmed på sin lur också. Han skickar inte nudes från ingenstans just den dagen, dom måste haft kontakt längre tid. (Pojke, 16 år)

Hade det varit jag som satt i sitsen som David gör så hade jag gjort slut med Mia då detta är till stor del hennes fel då hon inte sa ifrån eller gjorde slut med David innan hon började med Ahmed. (Pojke, 15 år)

Det övergripande narrativ som skönjs runt denna vinjett är alltså att det är flickvännen som gjort "fel", vilket möjligtvis skulle kunna vara ett utslag av bristande mentalisering (perspektivbyte), där tjejen blir syndabocken och pojkars rätt till att skicka nakenbilder och pojkars rätt till att visa ilska framhävs och premieras. Det vill säga pojkarna hamnar i centrum. Det finns dock fritextsvar i materialet kopplat till denna vinjett där avsändaren till nakenbilden och pojkvännens beteende lyfts fram som problematiskt:

Ahmed betar sig hemskt och bör därför blockas av Mia, men inte nödvändigtvis innan hon ingår i en relation med David. David betar sig riktigt illa också då, först och främst, han är medveten om Mias tidigare relation och väljer att stanna hos henne. Han får acceptera att hon haft en annan pojkvän, det är fullt normalt och som sagt så väljer han själv att gå med på det villkor för att få vara ihop med Mia. (Pojke, 17 år)

Jag tycker det är fel av alla egentligen, för man ska kanske inte ha kvar sitt ex på snap eller vart det är.

En intressant aspekt, som inte riktigt träder fram i materialet, är att ingen av de som lämnat fritextsvar problematiserar det faktum att pojkvännen tittar i Mias telefon, vilket i sig kan ses som kontrollerande i en relation. Det vill säga är det okej att ta sin partners telefon och gå igenom bilder och sms? Vidare uteblir fördjupande svar som problematiserar det faktum att Mia fått en nakenbild skickad till sig som hon inte bett om.

En intressant aspekt, som inte riktigt träder fram i materialet, är att ingen av de som lämnat fritextsvar problematiserar det faktum att pojkvännen tittar i Mias telefon.

Ett sätt att förstå det på är utifrån "male space" – pojkar kan ta sig rätten att gå utanför vissa ramar i en relation som inte flickor kan göra på samma sätt. Om vi tittar på flickornas fritextsvar kopplat till denna vinjett blir det tydligt att det finns "motståndsnarrativ" där frågan om tillit och svartsjuka får en mer framskjuten plats. Motståndsnarrativ handlar om maktförhållanden samt att tillhandahålla en plattform för individens berättelse där motstånd kan skapas så att berättelsen inte enbart blir skadlig utan hjälpande och stärkande.⁵⁰ Att identifiera motståndsnarrativ kan på så sätt vara hjälpsamt för att ifrågasätta statiska bilder och uppfattningar, i detta fall exempelvis kring huruvida det är okej att gå igenom en partners telefon. Nedan följer ett typiskt fritextsvar från en flicka utifrån denna vinjett:

Tycker att man ska ha tillit till sin partner och att man ska prata om sina problem.

Tycker även att David gjorde fel som gå igenom Mias telefon, men att han gjort det och sett nakenbilden så borde han istället pratat med sin flickvän om det. (Flicka, 14 år)

Genomgående i materialet finns det en tendens till att avsändaren bär ansvaret, till exempel vad gäller att skicka nakenbilder. Detta förstärks i de fall där det inte finns en etablerad kärleksrelation. Vad som tenderar att skönjas i materialet är att problematisering av mottagarens intentioner och agerande stundom saknas. Risken blir att potentiella övergrepp normaliseras och förbises. Ett tydligt exempel ses i citatet nedan där personen reagerar på ett övergrepp först när en syster drabbas. Inte ens efter den erfarenheten problematiserar han att pojkar delar nakenbilder på flickor utan deras samtycke.

Alla va i en gruppchat och alla skickade sparade bilder på tjejer när jag ser ett en av bilderna är på min syster... och frågar hur han fått tag på den... han svarar att "jaha den horan skicka bara den till mig efter jag hotade att döda hennes häst" luskar lite mer i det och berättar allt för min syster då och får reda på att han ljög...så jag letar upp honom och slår ner honom...båda hamnade på sjukhus han med sönderslaget ansikte och 4 brutna revben och jag med sönderslagna knogar. (Pojke, 17 år)

⁵⁰ McKenzie-Mohr and Lafrance, 2017, s. 190.

Sexuella övergrepp mot barn är inte bara ett allvarligt brott, utan också ett stort samhällsproblem. Svedin, Landberg och Jonsson visar att det skett en ökning bland gymnasielevs rapportering av sexuella övergrepp mellan 2014 och 2019/2020, och liksom tidigare undersökningar är flickor i högre grad utsatta jämfört med pojkar.⁵¹ I en av studiens⁵² vinjetter blir detta med ålder, åldersskillnader och samtycke belyst:

Oliver får en snap där Astrid dansar med sina kompisar. Astrid säger att hon är 15 år men Oliver retas och säger att hon ser yngre ut. Oliver är 16 år. De har chattat ett tag och Oliver tycker att Astrid är söt men han är inte kär. Astrid skriver ofta att hon gillar Oliver. I helgen ska Oliver vara ensam hemma när hans föräldrar ska till morfar som varit sjuk. Astrid kommer över till Oliver och de kollar på film och dricker cider som mamma lämnat kvar. Oliver klär av Astrid och det verkar som hon vill men hon säger inte så mycket och efter vill hon gå hem. När Oliver vaknar på morgonen ser han att han fått ett mess av Astrid där hon skriver att hon är 12 år. Han får ont i magen.⁵³

”Tycker det är fel att göra som Astrid, det kan få folk att känna sig utnyttjade och självklart lurade. Bådas fel men Oliver kunde inte veta att hon ljög.

I fritextsvaren är det en tydlig majoritet som menar att det är Astrid som gjort fel. Här skapas en form av paradox i och med att det ”ideala offret” finns, men hon tillskrivs inte de attributen utan blir istället den som agerat felaktigt. Här följer ett par utdrag som visar på hur det kan låta:

Tycker det är fel att göra som Astrid, det kan få folk att känna sig utnyttjade och självklart lurade. Bådas fel men Oliver kunde inte veta att hon ljög. (Pojke, 17 år)

Jag tycker att det är Astrid som gör fel när hon ljuger om sin ålder och får honom att vilja göra saker med henne som han aldrig gjort annars. (Pojke, 17 år)

Det finns också fritextsvar där pojkar beskriver hur de själva eller någon i deras närhet begått sexuella

övergrepp som liknar de i vinjetten. Det verkar saknas en insikt om att ett barn under 15 år inte kan samtycka till sexuella handlingar och det de beskriver är en våldtäkt mot ett barn. Offret får här skulden för övergreppet då hon ljugit och fokus ligger på hur övergreppet påverkat pojkarna. Nedan är två sådana exempel på detta utifrån pojkarnas fritextsvar:

Tycker att alla bara borde sluta ljuga om sin ålder. Hon ljög och sa att hon var 16 men hon var 13 bara, att hon hade fått bröst tidigt så hon gick runt och sa att hon har legat med en massa men när min vän var med henne och dagen efter fick veta att hon var oskuld och 13 år mådde jag illa över att gjorde något sånt och sedan hota min vän om att anmäla honom. (Pojke, 16 år)

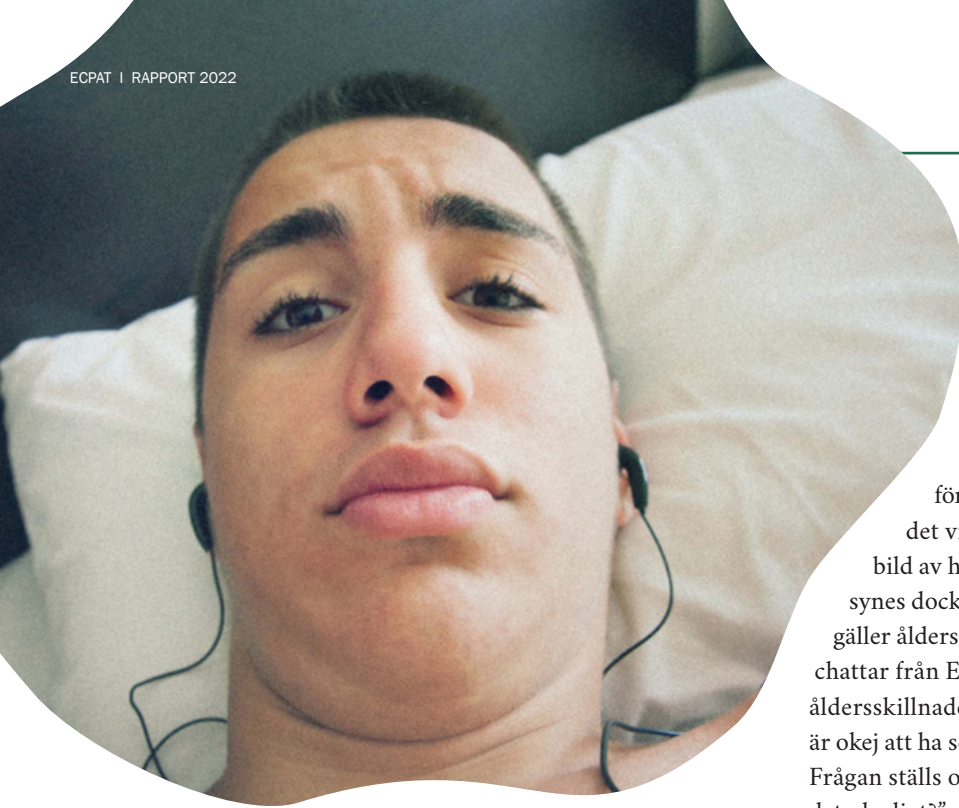
Jag och min kompis låg med en tjej när vi var 16 som sa att hon var 15 men det visade sig senare att hon var 13. Hon ångra inget men både jag och min kompis har lite ont i magen pga händelsen. (Pojke, 17 år)

Det verkar saknas en insikt om att ett barn under 15 år inte kan samtycka till sexuella handlingar.

⁵¹ Svedin et al, 2021.

⁵² ECPAT, 2021.

⁵³ ECPAT, 2021.

Det finns en till synes stark tendens att fritextsvaren pekar i riktningen att killen inte gjort fel, utan att det är tjejens ansvar. Tittar vi på flickornas fritextsvar skönjs denna tydlighet där också, följaktligen skiljer sig inte fritextsvaren nämnvärt mellan könen.⁵⁴ Värt att notera är att det verkar finnas fritextsvar som antyder att de som själva svarat varit med om liknande situationer. Utifrån den tydliga majoritet som finns bland fritextsvaren, att det är flickans fel, väcker det viktiga frågor framgent rörande exempelvis ålder, brott, tvång, sexualitet, och relationer.⁵⁵ Bamberg fokuserar på innebörden av att vara ung kille och visar hur en grupp pojkar samlas runt en berättelse där en flicka framställs som promiskuös genom benämningen "slut bashing". Det görs bland annat genom att tydliga gränser sätts upp mellan pojkar och flickor om vad som är okej och inte okej, utifrån respektive köns sexualitet. Gränser skapas, som genererar kollektiva identiteter, och i detta material syns detta gränsdragande likaledes som det skulle kunna tänkas producera och reproducera

kollektiva identiteter för pojkar och flickor utifrån sexuella erfarenheter. Ett sådant exempel är vinjetten med Astrid: att skuldbelägga henne kan i detta sammanhang tolkas som ett sätt att skapa identitet och maskulinitet för pojkar under tonåren.⁵⁶ Samtidigt är det viktigt att poängtera att detta är en bild av hur pojkar resonerar. Det verkar till synes dock finnas en okunskap hos pojkar vad gäller åldersgräns för sex och samtycke. I fokuschattar från ECPAT:s stöddlinje Ditt ECPAT om åldersskillnader återkommer ofta frågan om det är okej att ha sex med någon som är under 15 år. Frågan ställs ofta både med utgångspunkten "är det olagligt?" samt utifrån en moralisk aspekt "är det ok?" Både där och i en del av fritextsvaren finns det en tendens till att synen på ansvarsfördelningen förändras om förövaren är vuxen. I dessa fall tenderar pojkarna att anse att det är männen som gör fel.

Det finns en till synes stark tendens att fritextsvaren pekar i riktningen att killen inte gjort fel, utan att det är tjejens ansvar.

När flickor visar på en egen sexuell agens upplever också pojkarna att det är oklart vad som är ett övergrepp. Detta gäller även när förövaren är vuxen då pojkarna å ena sidan anser att de vuxna männen gör fel men å andra sidan upplever de att flickorna bjuder in till en sexuell interaktion. I en av vinjetter där unga resonerar kring att "trolla" gubbar på OmeTV problematiseras detta explicit:

54 I flickornas fritextsvar finns flera exempel på egna liknande erfarenheter.

55 Bamberg, 2004.

56 Jämför Bamberg, 2004.

Ann och hennes kompisar i nian brukar trolle gubbar på OmeTV på fester. Det finns många äckliga gubbar som är lätta att lura. Förra gången visade sig Ann i kameran och då blev gubben alldeles kåt. De skrattade åt att han var så patetisk. Ibland hetsar de varandra att visa sig i kameran, tillsammans eller var för sig. Det är bara en rolig grej de gör på fester och snackar inte så mycket om det efteråt. De skriver i chattarna att de är femton men det verkar inte gubbarna bry sig om.⁵⁷

Många barn har erfarenheter som påminner om berättelsen, sex av tio flickor och fyra av tio pojkar, vilket också belyser hur barn utforskar sin sexualitet i potentiellt riskfyllda miljöer. I fritextsvaren framhävs det å ena sidan att det är oschysst och en del pojkar tycker synd om "gubbarna", men å andra sidan lyfts också de egna erfarenheter fram:

Jag tycker det är rätt oschysst att skratta åt dem, även om de är perverser. (Pojke, 17 år)

Det var en rolig grej jag och mina polare gjorde i nian men då låtsades vi vara tjejer för att sedan hoppa framför kameran när han satt med snoppen i vädret och då försvann dom rätt snabbt. (Pojke, 17 år)

I dessa två fritextsvar ovan framställs det hela aningen oskyldigt, samtidigt finns det fritextsvar som ser det potentiella allvaret och placerar ansvaret hos betraktaren:

Asså jag själv har aldrig fattat vad det roliga är. Att ge en gubbe de dem vill ha är så jävla fel. Men samtidigt fel av gubbarna att inte fatta hur äckligt det är när tjejerna i det här fallet inte är över 18 år och det då blir barnpornografi. Det är vidrigt och obehagligt att ha sådana i samhället. Sen är det en sjukdom för vissa att dem inte kan hejda sig. Det är det enda man kan tänka på. Och jag tycker det borde finnas hjälp för såna som ändå vågar erkänna det. (Pojke, 17 år)

Värt att notera är att det också finns fritextsvar där det framkommer att en del pojkar själva utsätter flickor för detta vilket implicerar vikten av fortsatt forskning och stödinsatser:

Jag brukar runka på OmeTV till tjejer och brukar ofta tvinga dom till att ta av sig kläderna. (Pojke, 16 år)

⁵⁷ ECPAT, 2021.

Diskussion

Syftet med denna rapport är att belysa hur pojkar, mellan 14 och 17 år, resonerar kring sin sexualitet, kring olika former av potentiella övergreppssituationer och vad de tänker kring att skicka nakenbilder. Genom att undersöka ungas fritextsvar utifrån begreppet "small stories" och "male space" fångas mikroaspekter av bredare och kollektiva diskursiva positioner, vilka kan användas av både vuxna och unga i olika kontexter (till exempel lärare och föräldrar) för att öka kommunikationen och kunskapen, till exempel avseende förebyggande insatser vad gäller övergrepp på nätet. I vissa fall, där analytisk nyfikenhet funnits, har pojkarnas fritextsvar kontrasterats mot flickornas fritextsvar.

Det till synes finns en okunskap runt vad som är okej och lagligt vad gäller ålder och sex.

På en övergripande nivå är pojkars fritextsvar ganska spretiga och ofta korta. Aktuell tematisering bör ses som ett tentativt försök att skapa struktur. Vad som på en generell nivå står ut är att det till

synes finns en form av normalisering gällande att skicka nakenbilder samt att pojkarna i sina fritextsvar många gånger ger "råd" och "tips" vilket visar på agens trots att det många gånger handlar om riskfyllda handlingar.⁵⁸ Detta perspektiv och barnens agens är något vuxna behöver förstå och bära med sig i samtal som rör unga, sex och risktagande. Av betydelse är också att det genom fritextsvaren går att ana att pojkar utsätter yngre pojkar och flickor för övergrepp samt att det till synes finns en okunskap runt vad som är okej och lagligt vad gäller ålder och sex. Genomgående anas också en form av statisk maskulinitet där pojkar till synes mer fritt kan röra sig mellan olika positioner, till exempel mellan att utsätta och vara den som utsätts.

Det finns också starka normativa föreställningar om hur flickor betraktas och hur de bedöms. Det är tydligt att det finns andra förväntningar på flickvänner än på tillfälliga kontakter och att de flickor som interagerar utanför en kärleksrelation överlag anses vara helt eller delvis ansvariga om de utsätts för ett sexualbrott. Detta gäller i synnerhet om flickan på något vis upplevs ha agerat omdömeslöst eller bedrägligt.

⁵⁸ Jämför Patchin och Hinduja, 2019.

Att unga i högre utsträckning söker stöd och hjälp av jämnåriga är viktigt att problematisera, eftersom jämgamla vänner inte nödvändigtvis besitter den kunskap och kompetens som krävs för att bemöta en vän som blivit utsatt för till exempel sexuellt våld. Det finns en risk att en ger riskfyllda råd eller skuldbelägger personen ytterligare.⁵⁹ För att samhället ska kunna hjälpa barn och unga som utsatts för övergrepp med stöd, skydd och rehabilitering behöver de berätta för andra vad som hänt. På så sätt är det viktigt att inte skuldbelägga det utsatta barnet. Ett sådant tydligt exempel är att ungdomen som till exempel skickat en nakenbild på grund av tjat eller fått en bild spridd efter det att en relation upphört inte ska skuldbeläggas. Positionerna för den som utsatts för sexualbrott och för den som utsätter har inte tydliga platser utan är någonting som pågående förhandlas, många gånger på ett motsägelsefullt sätt där pojkars ansvar tonas ned.

Det ska också understrykas att de barn och unga som söker professionell hjälp, exempelvis genom socialtjänst eller polis, ofta är missnöjda med den hjälp de får på grund av bristande barnperspektiv.⁶⁰

Unga söker mycket av sin kunskap via internet, vilket kan tänkas påverka deras syn på sex och relationer. Detta kan innebära en utmaning för vuxna och ställer stora krav på en dialog med barn och unga.

Att unga i högre utsträckning söker stöd och hjälp av jämnåriga är viktigt att problematisera, eftersom jämgamla vänner inte nödvändigtvis besitter den kunskap och kompetens som krävs.

Vuxna utgår ofta från en verklighet som baseras på egna erfarenheter, en verklighetsbild barnen inte nödvändigtvis delar. Vuxna saknar ofta förståelse för barnens position och deras råd blir därför ofta moraliserande och verklighetsfrånvända ur barnens perspektiv. Det är därför svårt för vuxna att "lära" unga hur de ska "vara" sig själva i en relation vilket kastar ljus på det som inledningsvis noterades: barndom och vuxenskap skapas och levs i växelverkan med flytande positioner och gränser.

59 Jämför Black et al, 2008.

60 Svedin et al, 2021.

Referenser

- Alanen, L. (1988). Rethinking childhood. *Acta sociologica*, 31(1): 53-67.
- Alanen, L. (2001). Childhood as a generational condition: children's daily lives in a central Finnish town. I: Leena Alanen & Berry Mayall (red.), *Conceptualizing child-adult relations*. London and New York: Routledge/ Falmer press.
- Bamberg, M. (2004). Form and functions of 'slut bashing' in male identity constructions in 15-year-olds. *Human Development*, 47(6): 331-353.
- Bamberg, M (2006) Stories: Big or small: Why do we care? *Narrative Inquiry*, 16(1): 139-147.
- Bianchi, D., Morelli, M., Nappa, M., Baiocco, R. & Chirumbolo, A. (2021). A bad romance: Sexting motivations and teen dating violence. *Journal of Interpersonal violence*, 36(13-14): 6029-6049.
- Black, B., Tolman, R., Callahan, M., Saunders, D. & Weisz, A. (2008). When will adolescents tell someone about dating violence victimization? *Violence against women*, 14(7): 741-758.
- Braun, V., & Clarke, V. (2020). One size fits all? What counts as quality practice in (reflexive) thematic analysis? *Qualitative research in psychology*, 18(3): 328-352.
- Chalfen, R. (2009). "It's only a picture": Sexting, "smutty" snapshots and felony charges. *Visual Studies*, 24: 258-268.
- Dalen, M. (2015). *Intervju Som Metod*. Malmö: Gleerups.
- ECPAT. (2020). *Vad föräldrar inte vet. Men behöver veta om barns tillvaro och risker på nätet*. ECPAT: Stockholm.
- ECPAT. (2021). "Allt som inte är ett ja är ett nej". En rapport om barns utsatthet för sexualbrott i vardagen och vilka strategier de har för att skydda sig. ECPAT: Stockholm.
- Finkelhor, D. (2007) *Developmental Victimology: The Comprehensive Study of Childhood Victimization*. I: Davis, R.C., Lurigio, A.J., and Herman, S. (red.), *Victims of crime* (3rd ed) Thousand Oaks: Sage Publications.
- Furlong, A., Woodman, D., & Wyn, J. (2011). Changing times, changing perspectives: Reconciling 'transition' and 'cultural' perspectives on youth and young adulthood. *Journal of Sociology*, 47(4): 355-370.
- Hammarén, N., & Hellman, A. (2016) *Gästredaktörerna har ordet! Barndom, ungdom, kultur och lärande. Educare vetenskapliga skrifter*. Malmö: Malmö högskola.
- Hellevik, P. & Överlien, C. (2016). Teenage intimate partner violence: Factors associated with victimization among Norwegian youths. *Scandinavian Journal of Public Health*, 1-7.
- James, A., Jenks, C., & Prout, A. (1998) *Theorizing childhood*. Cambridge: Polity Press.
- Korkmaz, S. (2021a) Youth intimate partner violence. I: Devaney, J., BradburyJones, C., Macy, R. J., Øverlien, C., & Holt, S. (Red.). *The Routledge International Handbook of Domestic Violence and Abuse*. Oxon & New York: Routledge.
- Korkmaz, S. (2021b). Youth Intimate Partner Violence in Sweden: Prevalence and Young People's Experiences of Violence and Abuse in Romantic Relationships. PhD. Diss. Stockholm university.
- Lieblich, A., Tuval-Mashiach, R. & T. Zilber. (1998). *Narrative Research. Reading, Analysis, and Interpretation*. I: A. Lieblich, R. Tuval-Mashiach, and T. Zilber (Red.). *Applied Social Research Methods Series*, 112-140 London: Sage Publications.
- Lindroth, M., Löfgren-Mårtensson, L & Månsson, S-A. (2012). Marginaliserad sexualitet? Tvångsomhändertagna ungdomars attityder, erfarenheter och handlingar. *Socionomen*, 31: 44-52.
- Livingstone, S., & Mason, J. (2015). Sexual rights and sexual risks among youth online. London School of Economics and Political Science, commissioned by the European NGO alliance for child safety online (ENACSO).
- Livingstone, S. & Stoilova, M. (2019). Using global evidence to benefit children's online opportunities and minimise risks. *Contemporary Social Science*, 16(2): 213-226.
- McKenzie-Mohr, S., & Lafrance, M. N. (2017). Narrative resistance in social work research and practice: Counter-storying in the pursuit of social justice. *Qualitative Social Work*, 16(2), 189-205.
- Patchin, J. & Hinduja, S. (2019). It is Time to Teach Safe Sexting. *Journal of Adolescent Health*, 66: 140-143.
- Riessman, C. (2008). *Narrative methods for the human sciences*. Thousand Oaks: Sage.
- Stanley, N., Barter, C., Wood, M., Aghtaie, N., Larkins, C., Lanua, A. & Överlien, C. (2018). Pornography, sexual coercion and abuse and sexting in young people's intimate relationship: A European study. *Journal of Interpersonal violence*, 33(19): 2919-2944.
- Stoilova, M., Livingstone, S., & Khazbak, R. (2021). Investigating risks and opportunities for children in a digital world: A rapid review of the evidence on children's internet use and outcomes. Innocenti discussion paper 2020-03, February 2021: Unicef.
- Svedin, C-G., Landberg, Å. & Jonsson, L. (2021). Unga, sex och internet. Efter #Metoo. Stiftelsen Allmänna Barnhuset: Stockholm.
- Wolak, J., Finkelhor, D., Walsh, W., & Treitman, L. (2018). Sextortion of minors: Characteristics and dynamics. *Journal of Adolescent Health*, 62(1), 72-79.

@ECPATSverige

Sankt Göransgatan 66
SE - 112 33 Stockholm
+46(0) 8 598 920 00

info@ecpat.se
www.ecpat.se
www.dittecpat.se
www.ecpathotline.se

Bankgiro: 903-4349

